

דף מידע למבחנים

חוות דעת הנכתבת בעקבות אבחון הנה, מעצם טיבה, ייחודית לפרט וכזו היא מחייבת ראייה אינטגרטיבית וייחודית של הנבדק. יש לחתור לכך שתמונת הנבדק, על מורכבותה וייחודה, תשתקף מחוות הדעת ושהקורא יוכל לקבל תמונה מלאה, מקיפה, מובנת וייחודית אודות הנבדק שהדוח מתייחס אליו.

עם זאת, על מנת להעלות את רמת האחידות באבחונים ובחוות הדעת המוגשים לוועדות התאמה, מפורטים בהמשך קווים מנחים לנדרש מחוות הדעת המוגשות לוועדות ההתאמה, וזאת בנוסף להנחיות המחייבות שהופיעו בחוזר מנכ"ל תשס"ד/4 (ב) "התאמות בדרכי היבחנות לנבחנים בעלי לקווי למידה אינטרניים ואקסטרניים", שפורסם בדצמבר 2003 והמפרט את סוגי האבחונים ואת המרכיבים הנכללים בהם (עמ' 10-15), ומגדיר את האבחנה של לקות למידה (עמ' 7).

ההנחיות מחייבות את כל סוגי האבחונים.

א. כללי

- לא תתקבלנה חוות דעת ללא שמו הברור של המבחן, חתימתו, מקצועו, תוארו ומספר הרישוי שלו (במקצועות בהם יש רישוי פורמאלי).
- כאשר קיימים כלים מעודכנים, שהם תקפים ומתוקננים לארץ - האבחון יתבצע בעזרתם.
- כאשר נעשה שימוש בכלים בלתי פורמאליים או לא מתוקננים יש לציין זאת במפורש.
- מעבר לבדיקה של תחומי הבסיס (כהנחיה כללית ראה סעיף 4 בעמ' 2), כלי אבחון ייבחרו לפי מידת ההרחבה והפירוט הנדרשים לבירור השאלה הספציפית העומדת במרכז הפניה לאבחון.
- יש להקפיד על פירוט שמות כל המבחנים ששימשו את האבחון, **בשם המדויק, ולא בשם כללי**. (למשל, לא "מבחן ווקסלר" אלא את שמו המלא והמדויק של מבחן ששימש לאבחון WISC - R95, WAIS-III ו"ד", וכך לגבי כל המבחנים לדוגמה REY-RCFT ROCF ; REY - ; REY - AVLT).
- עדכון של אבחון אינו קביל אם עיקרו הוא תוספת של המלצות בלבד. בכל מקרה יש לנמק על אלו ממצאים מתבססת ההמלצות המעודכנות. למאבחן ניתן שיקול הדעת לקביעת תחומי הבדיקה הדורשים עדכון, ובתנאי שהם רלוונטיים להמלצות המבוקשות.

ב. דיווח ממצאים

1. יש לצרף לחוות הדעת דף ריכוז ממצאים, המפרט את ציוני התקן של הנבדק במבחנים השונים (בליווי סטיות תקן/אחוזונים או מדדים סטטיסטיים אחרים, כמקובל בדיווחים נורמטיביים) שימוש בביטויים מילוליים כגון "מתפקד בתחום קרוב למוצע", **ללא דיווח של ציונים אינו מספיק**.
2. במבחנים פסיכולוגיים הבודקים יכולות אינטלקטואליות יש לפרט את ציוני התקן בכל תתי המבחן אין צורך לציין מנת משכל כוללת וגם לא את ציוני VIQ ו-PIQ.
3. יש לציין במפורש אלו ממצאים הנם התרשמותיים ומתבססים על מטלות לא פורמאליות או על מבחנים שאינם תקפים ומתוקננים.

ג. חוות הדעת

חוות הדעת הנה רשומה מקצועית הנבחנת על פי הקוהרנטיות שלה. הנושאים המובאים בהמשך מדגימים את הנדרש בחוות הדעת אך אינם ממצים את כל הנדרש בה. למבחן ניתן שיקול דעת מלא (שיש לנמקו במקרים בהם ישנה "חריגה מהסטנדרט") לנקוט באמצעים שיובילו לחוות דעת המותאמת ספציפית לנבדק. במידת הצורך, ניתן לבחור ולהוסיף כל מה שנחוץ על מנת להגיע לתמונה ברורה ומנומקת של הנבדק.

1. סיבת ההפניה

- א. יש להגדיר בצורה ברורה את התלונה/ השאלה המרכזית ואת הגורם המפנה.
- ב. כאשר קיימות מספר שאלות אבחוניות – יש לציין מה היא השאלה המרכזית.
- ג. יש להימנע מביטויים כלליים (דוגמת "חולשה כללית בלימודים") ולהעדיף ביטויים המתארים את הקשיים בצורה קונקרטית.

2. איסוף מידע

המידע הנאסף צריך להיות רלוונטי לסיבת ההפניה לאבחון.

יש לאסוף מידע ממקורות שונים (מידע מהמורים, מחברות ועבודות של הנבדק, אינטייק הורים, אבחונים קודמים, דיווחים על התערבויות וטיפולים, וכ"ד). את המידע יש לתארך.

3. התרשמות כללית מהנבדק בזמן האבחון

יש להתייחס לנושאים כגון: פרגמאטיקה ותקשורת כללית, שיתוף פעולה, תגובה לכישלון/הצלחה; אסטרטגיות עבודה; שינויים בהתנהלות בעת האבחון ועוד.

כמו כן, יש לציין גורמים ואירועים מיוחדים במהלך האבחון או סמוך למועד האבחון (לדוגמה: מעבר מסגרת, נטילת תרופה, רעש, ועוד).

4. גוף חוות הדעת

חוות הדעת צריכה לכלול התייחסות לשלושה תחומי תפקוד עיקריים (כולל התייחסות לתחומי תפקוד תקינים ו/או חזקים וכיצד הנבדק משתמש בהם) ולפרט את כיווני הטיפול המומלצים (הלוקחים בחשבון את מכלול המידע על הנבדק כמו לדוגמא, מידע שנאסף על אופן העבודה של הנבדק ואסטרטגיות שהנבדק נקט במהלך האבחון ונמצאו יעילות/בלתי יעילות).

פירוט תחומי התפקוד:

א. **יכולות אינטלקטואליות ותפקודים קוגניטיביים מרכזיים:** תפקודי זיכרון, כולל זיכרון עבודה; מרכיבי קשב; קצב עיבוד מידע ואוטומציה של תפקודים; מוטוריקה ותפקוד גרפומוטורי; התייחסות לעיבוד מידע לשוני-שפתי, תפקודי שפה והבעה. התייחסות למובנות ופיתוח הרעיונות, עיקר וטפל, קישוריות, וכן לנושאים של שליפה ושטף בדיבור וכן למרכיבים של מודעות פונולוגית, ערנות מורפולוגית ותקינות תחבירית ודקדוקית.

ב. **מרכיבים רגשיים- התנהגותיים:** תפיסה עצמית, מוטיבציה, אפקט רגשי ועוד.

ג. **מיומנויות אקדמיות**

המסמך הנוכחי מתמקד בהצגת הקווים המנחים לבדיקת מיומנויות קריאה וכתיבה בעברית. זאת מאחר ורוב הפניות לאבחון מתרכזות בנושאים אלה. אולם, אף שההתייחסות הנה לעברית – מרבית התחומים המוזכרים מתאימים גם לשפות אחרות: ערבית כשפת אם ואנגלית כשפה שנייה.

עברית

הערכת קריאה (יש לצרף את הטקסט או לציין את שמו כאשר הטקסט לקוח מכלי פורמאלי).

1. **פענוח:** קצב, שטף ודיוק; מילים ללא הקשר ומילות תפל; קריאת טקסט מנוקד ובלתי מנוקד. **יש להשוות ביניהם;** קריאה קולית וקריאה דמומה. **יש להשוות ביניהם.** יכולת לבקרה עצמית ותיקון.

2. **הבנת הנקרא והפקת מידע**: (יש לציין את סוג הטקסט: סיפורי/עיוני)
האם נבדק באמצעות קריאה עצמית ו/או הקראה. **יש להשוות ביניהם.**
האופן בו נבדקה הבנת הנקרא: באמצעות תשובות שניתנו בכתב/בעל פה. **יש להשוות ביניהם.**
האם הפקת משמעות נעשית באופן עצמאי/ בליווי ובתיווך. **יש להשוות ביניהם.**

3. **התייחס ליכולתו של הנבדק להבין את הטקסט** בממדים הבאים:

- מימד של איתור מידע (גלוי, מוסווה) ושיחזור הטקסט
- מימד של הסק (על בסיס מידע המצוי בטקסט)
- מימד של פרשנות, הערכה וביקורת (על בסיס הטקסט ובתוספת של מידע נוסף/ אישי/או אחר)
- מימד של הבנת מילים בטקסט

הערכת כתיבה

1. **כתב וכתוב**: קצב כתיבה, עיצוב האותיות, שגיאות כתיב ושיבושי כתיב, אורתוגרפיה. יש להתייחס ליכולת הנבדק לבקר את עצמו ולקרוא את כתב ידו.
2. **הבעה בכתב**: התייחס לנושאים של:

- א. תוכן - מספר הרעיונות, פיתוחם ומובנותם
- ב. מבנה - הקישוריות והלכידות של הטקסט
- ג. תקינות לשונית - תחבירית ודקדוקית; משלב לשוני, סימני פיסוק.

אנגלית

יש לבדוק **מיומנויות שיח, קריאה וכתובה**, ובכולן יש להתייחס מפורשות לאוצר מילים ותקינות דקדוקית ותחבירית ולציין אמדן לרמת המיומנויות בהשוואה לרמת הנדרשת ברמת בני גילו של הנבדק.

1. **מיומנויות שיחה**

יש להתייחס ליכולות הבעה, ההבנה וההשתתפות בשיחה (אוצר מילים, משלב לשוני, דיוק בשימוש בזמנים ותחביר).

2. מיומנויות קריאה

מיומנויות העומדות בבסיס הקריאה: (ידיעת ABC בשם ובצליל, עיצורים, תנועות וצירופים, פענוח מילים בסיסיות, זיהוי אורתוגרפיה, קצב ודיוק).

קריאה קולית של מילים: קצב, דיוק תרגום לעברית, הבנה.

קריאה קולית של משפטים: דיוק הפענוח, קצב, סוג השגיאות והתיקונים, תרגום והבנה.

קריאה של טקסט (קולית ודמומה): קצב, דיוק, סוג השגיאות והתיקונים, הבנת הטקסט (לשאלות שנשאלות באנגלית). הערכת הפער (אם ישנו) בין תשובות שניתנות באנגלית לתשובות שניתנות בעברית.

3. התייחס באופן מפורש להבנת משפטים ולהבנת הטקסט לאחר קריאה עצמאית ולאחר הקראה, על פי המדדים המפורטים בהקשר להבנת טקסט בעברית (סעיף 3).

4. מיומנויות כתיבה ייבדקו על ידי הכתבה וכן על ידי כתיבת מענה לשאלות וכתיבה חופשית.

איכות הכתב: קצב כתיבה, עיצוב האותיות.

איכות האיות: שגיאות כתיב ושיבושי כתיב. יש להתייחס ליכולת הנבדק לבקר את עצמו ולקרוא את כתב ידו.

הבעה בכתב: תוכן, מבנה ותקינות לשונית (ראה בפרק המתייחס לעברית).

הערה: למרות שהדבר נדיר, לעיתים הקושי ממוקד באנגלית בלבד, ללא קושי בעברית. במקרים אלה אין צורך לערוך הערכה מקיפה בתפקודי קריאה וכתיבה בעברית אלא רק "דגימה" שלהם.

לסיכום הדברים

- הקו המנחה את הכתיבה של חוות הדעת אינו תיאור הממצאים אלא האינטגרציה שלהם והאופן בו הממצאים מסבירים את השאלה המרכזית באבחון ואת שאלות המשנה שבו. נקודות חשובות במיוחד כדאי ללוות בדוגמאות.
- תשומת לב מיוחדת נדרשת להסבר הפער הלימודי ויש לציין במפורש האם הפער נובע מחוסר ידע או מליקויים ספציפיים.
- נדרשות עדויות ברורות לליקויים, תוך קישור בין מיומנויות הלמידה לבין המנגנונים הקוגניטיביים.
- יש לפרט ולהדגים את ההשלכות לליקויים אלה על תפקודו של התלמיד ולתאר כיצד ההתאמה המבוקשת מהווה פיצוי לליקוי ומשפרת את תפקודו של התלמיד.
- יש לפרט את כיווני הטיפול המומלצים, תוך הישענות על ממצאי האבחון ותהליך האבחון כולו.

ולבסוף, לאבחון השלכות משמעותיות על תהליך הלמידה של הנבדק ולכן, הכרחי שלמאבחן תהיה היכרות עם דרישות ואופי המסגרת החינוכית שהנבדק לומד בה והצוות החינוכי בה, וששיחת סיכום בבית ספר תהיה חלק מהתהליך האבחוני.